

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 978 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay – Doctor of Economic Sciences, Professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich – Doctor of Technical Sciences, Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Isakov Janabay Yakubbayevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Xalikov Suyun Ravshanovich – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at TSUA
Rustamov Ilhomiddin – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at Fergana State University
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Kamilova Iroda Xusniddinovna – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
G'afurov Doniyor Orifovich – Doctor of Philosophy (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at Alfraganus University
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at TSUE
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna – Senior Lecturer at TSUE
Babayeva Zuhra Yuldashevna – Independent Researcher at TSUE

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Innovatsion siyosatni amalga oshirish yo'nalishlari.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari.....	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari.....	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi.....	41
Idrisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari.....	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili.....	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari.....	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy.....	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности.....	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi.....	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems.....	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati.....	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budjetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'likov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida).....	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari.....	230
Mirzayev Kobil Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	
Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri.....	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	
SWOT-анализ использования социальных сетей в туристической индустрии узбекистана	279
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
Germaniya tajribasidan foydalanish orqali o'zbekistonda turizm sohasidagi kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari	287
Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi, Ochilov Akram Odilovich	
Blockchain texnologiyasining bank operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	291
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
Tijorat banklarini reytingini aniqlashda bankometr modelidan foydalanish yo'llari.....	294
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Значение business city как инфраструктурного объекта	303
Солиева Умида Алишер кизи	
The potential for the development of wage labor as a factor	308
Usmanov Ilkhom Achilovich	
Ways to improve the organizational and economic mechanism of business tourism in Uzbekistan.....	312
Musayeva Shoirazimovna, Usmanova Dilfuza Ilkhomovna	
Kichik biznes subyektlarining faoliyatini baholashning metodologik asoslari	318
Mavrolov Ravshan Ne'matjonovich	
Kichik korxonalarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanish.....	324
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Mamlakatimizda intensiv baliqchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari	328
Mamatqulov Nurbek O'razali o'g'li	
Уменьшение выбросов парниковых газов и переход к возобновляемым источникам энергии	331
Р.Т. Шомуродов, И.И. Бахадиров, Р.Т. Умаров, И.Ш. Жамолиддинова	
Ipoteka bozorida investision muhitni yaxshilash yo'llari.....	341
Abdullaev Muhammadsodiq Isroil o'g'li	
Muammoli kreditlar: yechimlari va istiqbollari.....	346
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarish va ta'sirini baholash uslubiyati.....	351
Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich	
Zamonaviy sharoitda PR (jamoatchilik bilan aloqalar)ning mazmuni va ahamiyati.....	356
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	361
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	

Rahbar kasbiy motivatsiyasini rivojlantirish ko'nikmalarini takomillashtirish	366
Shadiyev Sherzod Fayzullayevich	
Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises	375
Muminova Dildora Dilshadovna	
Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish	380
Axmedova O'g'ilshod Musurmonqul qizi	
Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflashning nazariy jihatlarini	384
Qodirova Nafisa Ilhomovna	
Importance-performance analysis as a useful tool for marketing audit processes of HEIs in Uzbekistan	388
Nurillo Umarkhonov	
Тенденции энергетики будущего: шаги в новую фазу	396
Абдураимова Нигора Раджабовна	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari	405
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklar faoliyatini statistik tadqiq etish xususiyatlari	412
Kutliyev Dilshod Orifovich	
O'zbekistonda suv tanqisligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishgata'siri	419
Maxmudov Nosir Maxmudovich, Alimova Guzal Alisherovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotning kelajak istiqbollari	424
Egamberdiyev Humoyun	
Tarmoqni modernizatsiyalash sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va jadal rivojlantirish istiqbollari	428
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
To'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish va eksport qilishning holati hamda rivojlanish istiqbollari (namangan viloyati misolida)	433
Jo'raboieva Shohida Kamoliddin qizi	
Kichik korxonalarni rivojlantirishdagi muammolari va ularning yechimlari	439
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li, Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	422
Xaydarova Charos Nizomiddin qizi	
Namangan viloyati kichik biznes subyektlari faoliyatida real investitsiyalarning samaradorligini ekonometrik baholash	448
E.S.Jurayev	
Hududlarni iqtisodiy rivojlanishida investitsiyalar ko'rsatkichi tahlili (Sirdaryo viloyati misolida)	454
Karimqulov Jasur Imomboyevich, Alimova Dilafruz Tohir qizi, Qurbonova Shahnoza Yuldashbayevna	
Fiskal avtomatik stabilizatorlarning iqtisodiyotga ta'siri	462
Madaminova Maftuna	
"Yoshlar daftari"ning yuritish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari	467
Turaeva Laylo Toshpulotovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga sarmoya kiritishning hozirgi holati va istiqbollari: barqaror rivojlanish sari	470
Malikov Nu'monjon Kamalovich	
Korxonalarda innovatsion funksiyalardan samarali foydalanish yo'llari	474
Samaroxonov Asqarxon Jamolxon o'g'li	
Davlat banklarining rivojlanish vektori – aholini tadbirkorlikka jalb qilish va mikroloiyhalarni moliyalashtirish (biznesni rivojlantirish banki misolida)	479
Radjabov Abdullaziz Atoevich	

Moliyaviy qarorlar qabul qilishda korporativ axborotlarning muhimligi	483
Radjabova Dildora Atoevna	
Bank sohasida "Risklarni boshqarish" tushunchasining nazariy asoslari va uning xizmatlar samaradorligiga ta'siri	486
Saidov Jasurbek Latipbaevich	
O'zbekistonda qo'shilgan qiymat solig'ining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	498
Babajanov Davronbek Jumamuratovich	
Foydali qazilmalarning nazorat ishlarini tashkil etgan xolda soliq bazasini kengaytirish yo'llari	505
Abduraxmanov Karomat Erkinovich	
Ichki audit xizmatini tashkil etish va uning samaradorlikka ta'sirini baholash	511
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
O'zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (mhxs)ga o'tish bosqichlari va uning tadrijiy rivojlanishi	516
Mirzaxidov Abdugafir Yuldashevich	
Korporativ ijtimoiy mas'uliyat va uning jamiyatga kirib kelishi	522
Raxmatov Ziyodullo Nosirovich, Odilov Ahmadjon Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda 2025-yil soliq-budjet siyosati konsepsiyasiga soliq ma'murchiligini takomillashtirishga oid taklif va tavsiyalar.....	526
Mukimov Botir Mirabzalovich	
Inson kapitaliga investisiyalarni jalb qilish ahamiyati	533
Sa'dullaev Oybek Turdiali o'g'li, Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o'g'li	
Роль фискальной и монетарной политики в обеспечении макроэкономической стабильности узбекистана	536
Салахиддинова Муштарий Абдумуниновна	
Strategic framework for the advancement of student tourism development	540
Akhrova Nilufar Uktamovna	
Econometric modeling of calculation of gross domestic product and cost methods.....	546
Matkarimova Intizor Atabayevna	
Loyihalarni moliyalashtirishda bank investitsion faoliyatini takomillashtirish.....	552
Xolbozorov Muzrof Yusup o'g'li	
O'zbekistonda barqaror turizmning iqtisodiy o'sishga ta'siri	557
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi, Asadova Nigora Mehriddin qizi	
Korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashning nazariy asoslari	561
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Mintaqalar barqaror rivojlanishining iqtisodiy-ekologik jihatlari	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirishga mo'ljallangan nazoratning yangi vazifalari	572
Toshpulatov Farrux Baxtiyorovich	
O'zbekistonda yashil moliyalash holati: Yashil obligatsiyalar chiqarish uchun imkoniyatlar va to'siqlar	579
Fayzieva Dilsuz Baxodirovna, Achilov Ozod Chorievich	
Fond bozori orqali investitsion faoliyatni moliyalashtirishni metodologik asoslari.....	585
Xalikov Ulug'bek Rustamovich	
Yashil iqtisodiyotning respublika ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlariga ta'siri.....	590
Muxammadiev Zarrux Umarovich	
Budjet tashkilotlarning xarajatlar smetalari va shtat jadvallarini tuzish hamda tasdiqlash	595
Abdurasulov Sardor To'liqin o'g'li	

Improving the funding of business operations for local enterprises in the Republic of Uzbekistan through the issuance of financial securities via the Tashkent Stock Exchange	601
Abduganiev Abdulaziz	
Korxonalarining innovatsion faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar va ularning ta'sir darajasini baholash usullari	606
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sporchilarning ijtimoiy-psixologik reabilitatsiyasi	611
Mirzalieva Surmaniso Alisher qizi	
Сущность, содержание и значение категории "цифровая экономика"	614
Бозорова Ирина Жуманазаровна	
Bank filiallari samaradorligini baholashning nazariy va uslubiy asoslari	617
Rajabov Behzod Mirshodovich	
Mini-futbol bo'yicha o'quv jarayoni va talabalar jamoasini tashkil etishning muammoli masalalari	625
Davranov.E.O	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni takomillashtirish yo'llari	629
Sherov Alisher Bakberganovich	
Gastronomik turizmni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	634
O.M.Ro'zibayev	
Investitsiyalarni jalb qilishda foyda solig'idan foydalanish	638
Zarif Oripovich Axrorov	
Yoshlar bandligini ta'minlashda ularning tadbirkorligini rivojlantirish uchun berilgan imtiyozlar ta'siri tahlili	644
Turaeva Laylo Toshpulotovna	
MHXS asosida buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tayyorlash bilan bog'liq muammolar	648
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Mintaqada mehmonxona xo'jaligida rentabellikni oshirish imkoniyatlari	653
Jasur Berdiyev	
Transport-logistika xizmatlari samardorligini aniqlashning xorij tajribasi va uni o'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	656
Nargiza Eshqobilova	
Turizm sohasida madaniy meros obyektlaridan foydalanishning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	661
Buxoro davlat universiteti	
Bank moliyaviy aktivlari – iqtisodiyotning tomiri sifatida	667
Mamarajabov Bobur Abduxakimovich	
Issiqlik energetikasi sanoati korxonalarida energiya manbalaridan foydalanishning xalqaro tajribalarini joriy etish yo'llari	671
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'llari	677
Baxramov Abdulaziz Baxtiyorovich	
Raqamlashtirish sharoitida aloqa xizmatlarining rivojlanish tendensiyasi	681
Allayorov Hamdam Iris o'g'li	
To'qimachilik mahsulotlarini xalqaro sifat standartlari asosida yevropa ittifoqiga eksport qilish imkoniyatlari	686
Raximova Moxigul Isroiljanovna	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirish mexanizmlari	691
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna	

Mintaqa sanoat korxonalarida iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi omillar tahlili	695
Zafar Mirzayev	
Kichik biznes subyektlarida elektron tijorat va internet marketing faoliyatini rivojlantirish masalalari.....	701
M.Yuzbayeva	
Banklarda valyuta operatsiyalari auditi.....	706
Ergasheva M., Ibragimov A.	
Korxona boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi: mazmuni, shakllantirish talablari va omillari.....	712
Ubaydullayev Lutfulla Xabibullayevich	
Oliy ta'limda davlat xaridlarini optimallashtirish: inson, jarayon va texnologiyaning ahamiyati.....	716
Turabov Sarvar Abdumalikovich	
Mamlakat hududlarida bozor muvozanatini ta'minlashda bank kreditining zarurligi va ahamiyati	720
Bo'ribayev Erkinjon Narbay o'g'li	
Анализ процесса совершенствования управленческих компетенций государственных гражданских служащих: вызовы, стратегические реформы и международный опыт.....	724
Сарвар Саидов Хайруллоевич	
O'zbekistonda migratsiya jarayonlarining xususiyatlari	731
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik (DXSH) loyihalari: umumiy nuqtai nazar va moliyalashtirishda risklarni taqsimlashning ahamiyati.....	735
Pulatov Dilshod Xakberdiyevich, Mamataliyev G'ayrat Chori o'g'li, Raimjanova Madina Asrorovna, Jumayeva Guljahon Xolmamat qizi	
Sug'urta sohasini raqamlashtirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar sug'urta tizimi tajribasi.....	739
Lolashev Otabek Akmal o'g'li, Nomozova Qumri Isoevna	
Moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish: muammolar va yechimlar	744
Elmurodov Farhod Ismatilloevich, Elmurodov Jamshid Asatillayevich	
O'zbekiston iqtisodiy faoliyatida investitsiyalarning zarur darajasi va tuzilmasini ta'minlash ustuvorligi	748
Hakimov Azizjon Abdullayevich	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	753
Ergashev Samariddin Saidali o'g'li	
Mamlakatlarga xos xatarlarni tasniflash: tahlil va yondashuvlar	757
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li	
Yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari va muammolari.....	761
Xoliqov Sarvar Xayitboevich	
Soliq-bojxona imtiyozlarining samaradorligini baholash tartibini joriy qilish masalalari.....	768
Usmonov Kaxramonjon Akbaralievich	
Взаимосвязь развития внешней торговли и зеленой экономики в Узбекистане	776
Номозали Хайдаров	
To'qimachilik sanoati korxonalarida innovatsion rivojlanish strategiyalarini takomillashtirish zaruriyati.....	780
Sarimsaqov Doniyor Xomidovich	
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida moliyaviy natijalar hisobi va auditi jarayonlari.....	792
Bekchanov Faxriddin Atabekovich	
Yashil Iqtisodiyotda Investitsiyalarning strategik roli va ularning barqaror rivojlanishga ta'siri.....	792
Anarkulov Azizjon Davlatkulovich	

Ziyorat turizmini rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ilmiy-metodologik asoslari	797
Qodirova Xolida Salimovna	
Yaqin yillarda soliq tizimida amalga oshirilgan islohotlar va ularning samaradorligi tahlili	801
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Kapital bozorini rivojlantirishda qimmatli qog'ozlar bozorining roli va ahamiyati	809
Ibodullayev Abror Axrorovich	
Mintaqada tarkibiy o'zgarishlarni iqtisodiy asoslari: xorij modeli.....	814
Egamberdiev Komron	
Barqaror turizmni samarali rivojlantirishda tabiiy va madaniy merosni muhofaza qilish va innovatsion vositalarning ilmiy asoslari	819
N.Sh. Mansurova	
Doimiy va o'zgaruvchan xarajatlarning mahsulot tannarxiga ta'sirini tahlili.....	827
Xamidova S.Y.	
Attraction of foreign investments and to find the best mechanism to allocate foreign investments to different types of field in uzbekistan	834
Pirmatova Farangiz Ma'rufjonovna	
Globalizatsiya va turizmga transmilliy korporatsiyalarning roli: xalqaro mehmonxona tarmoqlari va gats doirasidagi iqtisodiy ta'sirlar	840
Ahmadjon Taniev	
Ресурсосбережение как ключевой фактор для достижения устойчивого экономического роста в современном мире	846
Ибрагимов Захид Тахирович	
O'zbekistonda kichik tadbirkorlik tarkibiy tuzilishini takomillashtirishda kichik biznes korxonalarining tarmoqlar bo'yicha ixtisoslashuvini kuchaytirish imkoniyatlari	852
Sharipov Kuvondik Baxtiyorovich	
Yashil moliya tushunchasi, yashil moliyalashtirish dastaklari va usullari	859
Usmonov Shavkatjon Shukurovich	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarining kredit portfelini takomillashtirish yo'llari.....	863
Ibodullaeva Ma'rifat To'liqin qizi	
Aholini ro'yxatga olish jarayonida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi	868
Annazarova Barno Rustamovna	
Factors for ensuring the sustainable growth of human capital	873
Baxtiyorova Dildora	
Enhancing human development: public investments in human capital, poverty reduction, and social resilience in Uzbekistan	878
Muhammad Eid Balbaa	
SOCIAL MEDIA MARKETING: tarmoqlarda brend imijini yaratish va mijozlar bilan aloqalarni mustahkamlash.....	884
Egamberdiyev Muzaffar	
Kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar	888
Aymurzaeva Gulnaz Puxarbaevna	
Основные школы экологии в современный период.....	893
Сейтова Лейли Пулатовна	
Mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishni takomillashtirish	898
Djumanov Saitmurod Alibekovich	
O'zaro assimetrik pozitsiyalarni o'zgartirish sharoitida innovatsion qo'zg'alish texnikasini taktik qo'llash	903
A.T.Tangriyev	

Sanoat tarmog'ida investitsiya samaradorligini baholash usullari va ularni qo'llash mexanizmlari.....	908
Hojikulova Feruza Dona qizi	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholash va monitoringini tashkil etish.....	916
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
Tijorat banklari barqarorligi reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	925
N.Q. Xolov	
Geni o'zgartirilgan kartoshka navlarini kuz oyida ekish texnologiyasi va uning amaliy ahamiyati.....	930
Merganov Avazxon Turgunovich, Xamraeva Nafisa Tirkashevna	
Малый бизнес как фактор повышения уровня занятости и доходов населения региона	933
Умирзокова Мухаббат Исмажон кизи	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini oshirishda moliyaviy nazorat va iqtisodiy tahlil.....	937
Nasurova Kamolaxon Ravshanovna	
Mehmonxonalarda ovqatlantirish xizmatlarining zamonaviy holati: tahlil va muammolar.....	942
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich	
Sanoat korxonalarining resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlarini joriy etish orqali iqtisodiy samaradorligini oshirish	947
Azizov Abdulla Abdisalomovich	
O'zbekistonning turistik hududlarida avtobus va maxsus transport xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	953
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Budjet tizimiga jismoniy shaxslardan olinadigan soliq tushumlarini prognoz qilishni baholash modellari tahlili	958
Babayev Shavkat Bayramovich	
Qishloq xo'jaligini rivojlantirishda ekonometrik modellashtirish xorij tajribasining ahamiyati.....	964
N.N.Ibragimov	
Hududlar daromad salohiyatini oshirishda soliq siyosatining o'rni.....	968
Qobulov Xotamjon Abdukarimovich	
Aksionerlik jamiyatlari moliyaviy nazoratni o'tkazish masalalari.....	974
Hakimov Nodir Nazarovich	

AKSIONERLIK JAMIYATLARI MOLIVAVIY NAZORATNI O'TKAZISH MASALALARI

Hakimov Nodir Nazarovich

Toshket davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori

Annotatsiya: Ma'lumki, aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni amalga oshirish o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu jihatdan ushbu jarayonni ilmiy jihatdan tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratning mohiyati, vazifalari hamda uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, jamiyatlarda ichki va tashqi nazorat tizimlarining o'zaro uyg'unlashuvi hamda ularning korporativ boshqaruv samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: aksiyadorlik jamiyati, moliyaviy nazorat, ichki audit, tashqi audit, korporativ boshqaruv, moliyaviy hisobot, samaradorlik.

Abstract: It is well known that financial control in joint-stock companies has its own specific characteristics. Therefore, a scientific study of this process is of significant importance. This article examines the essence, functions, and main directions of financial control in joint-stock companies. It also analyzes the interaction between internal and external control systems and their impact on the effectiveness of corporate governance.

Key words: joint-stock company, financial control, internal audit, external audit, corporate governance, financial reporting, efficiency.

Аннотация: Известно, что проведение финансового контроля в акционерных обществах имеет свои специфические особенности. В этой связи научное исследование данного процесса приобретает особую значимость. В статье раскрыты сущность, функции и основные направления осуществления финансового контроля в акционерных обществах. Также проанализировано взаимодействие систем внутреннего и внешнего контроля и их влияние на эффективность корпоративного управления.

Ключевые слова: акционерное общество, финансовый контроль, внутренний аудит, внешний аудит, корпоративное управление, финансовая отчетность, эффективность.

KIRISH

Aksiyadorlik jamiyatlari bozor iqtisodiyotida eng muhim tashkiliy-huquqiy shakllardan biri hisoblanadi. Ushbu jamiyatlarda aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish, ularning kapitalidan samarali foydalanish hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun aniq va samarali moliyaviy nazorat tizimini tashkil etish zarur.

Moliyaviy nazorat — bu jamiyatning moliyaviy resurslarini boshqarish, ulardan maqsadli va oqilona foydalanishni ta'minlash hamda qonunbuzarlik holatlarining oldini olishga qaratilgan tizimli jarayondir.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni tashkil etish va uni amalga oshirish masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar bir qator xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan. Jumladan, V. Bursev, O. Geymur, S. Stepashin, S. Breyden va Dj. Filipslarning ilmiy ishlarida ushbu masalaga alohida e'tibor qaratilgan.

Shuningdek, mahalliy olimlarimizdan B. Turapov o'zining "O'zbekiston Respublikasida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish" mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasida qator metodologik masalalarni chuqur tahlil qilgan. Jumladan, respublikada moliyaviy auditni joriy etish asosida buxgalteriya (byudjet) hisobini yuritish, moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini ta'minlash, moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanish hamda moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligini baholash tizimining metodologik jihatlarini tadqiq etilgan.

Biroq, ushbu ilmiy tadqiqotlarga qaramay, bugungi kunda moliya tizimida xo'jalik yurituvchi subyektlarda moliyaviy nazoratni tashkil etish va amalga oshirish bilan bog'liq ilmiy-amaliy hamda metodologik muammolarni hal etishga qaratilgan tadqiqotlarga ehtiyoj yuqorilgicha saqlanib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazorat metodologiyasini tadqiq etish ilmiy tadqiqot metodologiyasi doirasida keng qo'llaniladigan tadqiqot usullaridan foydalanishni taqozo etadi. Ushbu yo'nalishda moliyaviy nazorat muammolarini o'rganishda deduksiya va induksiya, tahlil va sintez, guruhlash va qayta ishlash, dialektik, abstrakt, mantiqiy, taqqoslama, abstrakt-mantiqiy fikrlash hamda statistik usullardan foydalanish talab etiladi.

Mazkur tadqiqotda ham aynan yuqorida qayd etilgan usullardan kompleks tarzda foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni amalga oshirish muayyan usullar asosida tashkil etiladi. Mazkur moliyaviy nazorat usullari — bu nazorat jarayonida ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va baholash uchun qo'llaniladigan ilmiy va amaliy vositalar majmuasidir.

Ular orqali jamiyatning moliyaviy holati, mablag'lar harakati, moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi hamda amaldagi qonunchilikka rioya etilishi tekshiriladi. Shu bilan birga, ushbu usullar mazmuniga ko'ra muayyan guruhlariga ajratiladi.

1-jadval. Aksionerlik jamiyatlarida qo'llaniladigan moliyaviy nazorat usullari¹

№	Moliyaviy nazorat usul nomi	Mazmuni
1	Hujjatli usul	Barcha moliyaviy operatsiyalar tegishli hujjatlar (shartnoma, schyot-faktura, to'lov topshiriqnomasi va h.k.) orqali asoslanishini tekshirish.
2	Ta'qoslash usuli (salishtirish)	Hisobot ma'lumotlarini oldingi davr, reja yoki standart ko'rsatkichlar bilan solishtirish orqali tahlil qilish.
3	Tahlil usuli	Moliyaviy hisobot moddalarini o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash, aktivlar va majburiyatlar tuzilmasini tahlil qilish.
4	Inventarizatsiya usuli	Jamiyatdagi moddiy boyliklar, pul mablag'lari va majburiyatlarning haqiqiy holatini hisobot ma'lumotlari bilan taqqoslash.
5	Iqtisodiy tahlil usuli	Rentabellik, likvidlik, aylanma kapital va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha tahlil o'tkazish.
6	So'rov va intervyu usuli	Hodimlar bilan suhbat o'tkazish, ichki jarayonlarning to'g'riligi va mas'uliyat darajasini baholash.
7	Namunali tekshiruv (test check)	Hisobot yoki hujjatlarning bir qismini tanlab tekshirish orqali umumiy xolatni baholash.
8	Risklarga asoslangan usul (risk-based audit)	Tekshiruv faoliyatini moliyaviy xatarlar darajasiga qarab tashkil etish va ustuvor sohalarni tanlash.
9	Raqamli audit usullari	Elektron ma'lumotlar bazasini tahlil qilish, avtomatlashtirilgan audit dasturlaridan (ERP, ACL, IDEA) foydalanish.

1-jadvalda keltirilgan aksiyadorlik jamiyatlarida qo'llaniladigan moliyaviy nazorat usullarini tanlash muayyan mezonlarga asoslanadi. Mazkur tanlov quyidagi omillar bilan belgilanadi: aksiyadorlik jamiyati faoliyatining hajmi va sohasi, xatar darajasi, moliyaviy nazoratning maqsadi (ichki tahlil yoki tashqi audit), ma'lumotlar bazasi va axborot tizimlarining mavjudligi, shuningdek auditor yoki taftishchining malakasi va vakolatlari va boshqalar (2-jadval).

2-jadval. Aksionerlik jamiyatlarida qo'llaniladigan moliyaviy nazorat ichki va tashqi nazoratda usullarining xususiyatlari²

№	Turi	Asosiy usullar	Maqsad
1	Ichki nazorat	Tahlil, so'rov, xatar baholash, test tekshiruv	Ichki jarayonlar samaradorligini oshirish va risklarni kamaytirish
2	Tashqi nazorat (audit)	Hujjatli, inventarizatsiya, iqtisodiy tahlil, risk asosida audit	Moliyaviy hisobotning haqqoniyligini ta'minlash va aksiyadorlar uchun ishonchli axborot tayyorlash

1 Muallif tomonidan tuzilgan.

2 Muallif tomonidan tuzilgan.

Aksiyadorlik jamiyatlarida qo'llaniladigan moliyaviy nazorat zamonaviy nazorat usullari bilan boyitilib bormoqda. Xususan, ma'lumotlarni tahlil qilish (data analytics) usuli katta hajmdagi ma'lumotlar asosida moliyaviy xatolarni avtomatik aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Doimiy audit (continuous auditing) usuli esa jamiyatdagi operatsiyalarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi. "Blockchain" asosidagi nazorat tizimi moliyaviy ma'lumotlarning o'zgarmasligi va shaffofligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida ichki nazorat tizimi ichki jarayonlar samaradorligini oshirish va risklarni kamaytirishga yo'naltirilgan bo'lsa, tashqi nazorat (audit) moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini ta'minlash hamda aksiyadorlar uchun ishonchli axborot shakllantirish imkonini beradi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazorat quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi. Birinchidan, u aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilishga yo'naltirilgan bo'lib, nazorat natijalari aksiyadorlar yig'ilishida muhokama qilinadi va ular asosida boshqaruv qarorlari qabul qilinadi. Ikkinchidan, ochiqlik va shaffoflik tamoyiliga asoslanib, moliyaviy hisobotlar ommaga e'lon qilinadi (jumladan, jamiyatning rasmiy veb-saytida). Uchinchidan, ikki bosqichli tizim — ichki va tashqi nazoratning o'zaro muvofiqlashgan faoliyati orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, riskga asoslangan audit yondashuvi muhim ahamiyatga ega bo'lib, bunda risk darajasi yuqori bo'lgan sohalarda tekshiruvlar ustuvor tarzda amalga oshiriladi. Korporativ boshqaruv bilan uzviy bog'liqlik tamoyiliga ko'ra, nazorat faqat moliyaviy hisobotni emas, balki boshqaruv qarorlarining samaradorligini ham baholaydi. Bu jarayonda auditorlik xulosasining strategik ahamiyati katta bo'lib, u investorlar va aksiyadorlar uchun ishonchli axborot manbai hisoblanadi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida ichki audit ichki nazorat tizimining asosiy elementi hisoblanadi. U buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning to'g'ri yuritilishini baholaydi, resurslardan foydalanish samaradorligini tahlil qiladi hamda moliyaviy risklarni aniqlab, ularni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. O'zbekiston Respublikasining "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq, yirik aksiyadorlik jamiyatlarida reviziya komissiyasi yoki ichki audit xizmati majburiy tarzda tashkil etiladi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida tashqi moliyaviy nazorat ham muhim ahamiyat kasb etadi. U mustaqil auditorlik tashkilotlari yoki davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi. Buning natijasida moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi tekshiriladi, soliq va buxgalteriya qonunchiligiga muvofiqlik baholanadi hamda aksiyadorlar va investorlar uchun ishonchli axborot bazasi yaratiladi.

3-jadval. Aksionerlik jamiyatlarida qo'llaniladigan moliyaviy nazorat bosqichlari³

№	Bosqich	Mazmun
1	Tayyorgarlik bosqichi	Nazorat rejasi va xatarlar tahlili tayyorlanadi, auditorlik dasturi ishlab chiqiladi
2	Axborot to'plash	Hisobotlar, shartnomalar, buxgalteriya hujjatlari va boshqa manbalar tahlil qilinadi
3	Tekshiruv va tahlil	Moliyaviy operatsiyalar, aktivlar va majburiyatlar qonuniyligi, samaradorligi baholanadi
4	Xulosa tayyorlash	Aniqlangan kamchiliklar va tavsiyalar bo'yicha auditorlik yoki reviziya xulosasi tayyorlanadi
5	Natijalarni taqdim etish	Xulosa aksiyadorlar yig'ilishiga yoki kuzatuv kengashiga taqdim etiladi

Yuqoridagi jadvaldan ko'rish mumkinki, aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni o'tkazish bosqichlari quyidagilardan iborat: nazorat rejasi va xatarlar tahlilini tayyorlash; auditorlik dasturini ishlab chiqish; hisobotlar, shartnomalar, buxgalteriya hujjatlari va boshqa manbalarni tahlil qilish; moliyaviy operatsiyalar, aktivlar va majburiyatlarning qonuniyligi hamda samaradorligini baholash; aniqlangan kamchiliklar va tavsiyalar asosida auditorlik yoki reviziya xulosasini tayyorlash; shuningdek, moliyaviy nazorat yakunlari bo'yicha xulosani aksiyadorlar yig'ilishi yoki kuzatuv kengashiga taqdim etish.

O'z navbatida, aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratning samaradorligi bir qator omillarga bog'liq. Jumladan, moliyaviy nazorat subyektlarining mustaqilligi va kasbiy malakasi, raqamli audit texnologiyalaridan (ERP tizimlari, elektron hujjat aylanishi) foydalanish darajasi, ichki nazorat siyosati va qoidalarining aniq belgilanganligi, jamiyat rahbariyatining shaffof boshqaruv tamoyillariga amal qilishi hamda risklarni erta aniqlash va profilaktik choralar ko'rish tizimining mavjudligi muhim ahamiyat kasb etadi.

3 Muallif tomonidan tuzilgan.

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazorat quyidagi vazifalarni bajaradi: moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlash, aktivlar va majburiyatlarning haqiqiy holatini aniqlash, mablag'lardan samarali foydalanishni baholash, soliq va moliyaviy qonunchilikka rioya etilishini tekshirish, xatarlarni (risklarni) baholash hamda ularni kamaytirish bo'yicha choralar ishlab chiqish. Shu bilan birga, moliyaviy nazorat nafaqat moliya-xo'jalik faoliyatini baholash, balki boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim axborot manbai sifatida ham xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umumiy xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazorat tizimi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, aksiyadorlar ishonchini mustahkamlash va xatarlarni kamaytirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ichki va tashqi nazoratning o'zaro uyg'un faoliyati natijasida jamiyatning iqtisodiy salohiyati oshadi hamda korporativ boshqaruv samaradorligi ta'minlanadi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazorat usullari jamiyat faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Hujjatli va iqtisodiy tahlil usullari an'anaviy ahamiyatga ega bo'lsa, raqamli va riskka asoslangan yondashuvlar zamonaviy korporativ boshqaruvning ajralmas qismiga aylanmoqda. Ushbu usullardan kompleks foydalanish natijasida moliyaviy hisobotlarning ishonchligi oshadi, aksiyadorlar ishonchi mustahkamlanadi hamda jamiyatning barqaror rivojlanishi ta'minlanadi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni amalga oshirish jarayoni oddiy xo'jalik yurituvchi subyektlarga nisbatan murakkabroq bo'lib, u shaffoflik, hisobdorlik va korporativ mas'uliyat tamoyillariga asoslanadi. Ichki va tashqi nazoratning uyg'unligi, xatarlarni baholash mexanizmlarining joriy etilishi hamda xalqaro standartlardan foydalanish jamiyatning moliyaviy barqarorligi va investitsion jozibadorligini oshiradi.

Shu bilan birga, fikrimizcha, aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy nazoratni quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirish maqsadga muvofiq:

- birinchidan, ichki nazorat tizimini raqamlashtirish (ERP tizimlari, elektron audit dasturlari);
- ikkinchidan, riskka asoslangan auditni tashkil etish;
- uchinchidan, korporativ boshqaruv kodeksi talablariga mos ish usullarini joriy etish;
- to'rtinchidan, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar (IFRS) asosida yuritish;
- beshinchidan, auditorlar malakasini oshirish va ularning mustaqilligini ta'minlash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 6-maydagi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish to'g'risida" O'RQ-370-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-2382409>
2. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi "Auditorlik faoliyati to'g'risida" O'RQ-677-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-5307886?ONDATE=12.02.2025>
3. Korporativ boshqaruv kodeksi. – Toshkent, 2015.
4. COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission). Internal Control – Integrated Framework. – 2013.
5. International Financial Reporting Standards (IFRS). – London: IFRS Foundation.
6. Qodirov B., Abdullayeva M. Moliyaviy nazorat va audit asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

